

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Господарське право»

на тему:

„Договір поставки»

Студента 3 курсу ПР - 32 групи
Галузь знань 0304 «Право»
Напрямок підготовки 6.030401 «Правознавство»
Зарубайка Б.Г.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ – 2018

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Договір поставки як окремий вид договорів.....	5
Розділ 2. Особливості правового регулювання договору поставки.....	13
2.1. Договір поставки: зміст та види.....	13
2.2. Порядок і способи укладання, зміни та розірвання договору поставки..	16
Розділ 3. Відповідальність сторін за договором поставки за законодавством України.....	24
Висновки.....	36
Список використаних джерел.....	38

ВСТУП

Постійність економічних зв'язків забезпечується стабільністю правових форм взаємодії власників сировинних запасів, організаторів ринків споживання та збуту продукції, налагодженістю технологічних процесів переробки напівфабрикатів та виготовлення готових до споживання товарів. Важливе значення у формуванні та підтриманні таких зв'язків набуває договір поставки.

Місце договору поставки в системі договірної права, яке обумовлює особливості його укладання та виконання, залежить від багатьох чинників (економічних, ринкових, правових). Дискусії щодо визначення характеристики договору поставки як самостійного договору або виду договору купівлі-продажу залишаються актуальними й в сучасних умовах.

В юридичній науці проблемам інституту договору поставки приділялось досить багато уваги, зокрема, загальні та окремі проблеми регулювання відносин поставки досліджувались більш як у п'яти десятках дисертаційних досліджень з цивільно-правової та господарсько-правової наукових спеціальностей. Однак значна їх частина виконувалась ще за радянських часів, а тому на новому економічному підґрунті вони дещо втратили свою актуальність та практичне значення. Сучасні ж наукові роботи вітчизняних вчених не дають досить повного уявлення про значення цього договору і його специфіку в умовах ринкової економіки та лише частково вказують на напрями вирішення проблемних питань щодо договору поставки в умовах дуалізму приватного права. Крім того, наразі в літературі відсутні спеціальні монографічні дослідження сучасних проблем договору поставки. Проте не можна не зазначити, що цей договір традиційно розглядається майже в усіх наукових працях, присвячених проблемам договірної права.

З прийняттям Цивільного та Господарського кодексів України більш повно регулюються відносини у сфері виконання договірних зобов'язань.

Проте виконання договорів, які укладаються при здійсненні господарської діяльності, має характерні особливості. Норми ж Цивільного та Господарського кодексів не завжди коректно врегульовують окремі аспекти господарських договірних відносин, існують певні розбіжності та неточності (в тому числі, питання правового регулювання договірної відповідальності). Зокрема, норми, які регулюють договірну відповідальність за договором поставки, потребують уточнення та уніфікації.

Проблемі укладання договорів поставки присвятили свої праці: К. Бойко, О. Глоба, Т. Геращенко, Л.П. Дашков, І.Р. Коновалова, К. Корсиченко, В.В. Луць, М.В. Мельник, Т. Ноур, Т.Ю. Сафонова, А. Солтан, С. Теньков, Н. Чорна, Н.В. Юшманов.

Метою курсової роботи є охарактеризувати особливості договору поставки.

Об'єктом дослідження є договір поставки.

Предметом дослідження є особливості укладення та розірвання договору поставки.

Метою роботи визначено основні завдання:

охарактеризувати договір поставки як окремий вид договорів;

вивчити зміст та види договору поставки;

визначити порядок і способи укладання, зміни та розірвання договору поставки;

проаналізувати відповідальність сторін за договором поставки за законодавством України.

Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ДОГОВІР ПОСТАВКИ ЯК ОКРЕМИЙ ВИД ДОГОВОРІВ

Договір поставки виник на певному етапі розподілу праці, а саме коли рівень розвитку промисловості набув не споживчого характеру, тобто вироблялася продукція не лише для споживання, а й для промислового призначення – відтворення промислового потенціалу на певній території і в певній перспективі. Саме тоді з розвитком транспортної інфраструктури виникла потреба стабілізувати відносини між окремими товаровиробниками у часі (по строках) і за товаропотоками.

Завдання договору поставки на той час полягало у забезпеченні на великих географічних теренах російської імперії сталого розвитку виробництва і гарантування споживання виробленої продукції. Тоді поставка одночасно означала доставку купленої речі постачальником за його рахунок і періодичність виконання цього обов'язку. Це пояснюється економіко-соціальною необхідністю чіткого та своєчасного забезпечення виробництва сировиною, матеріалами, комплектуючими тощо, та врегулювання питань, пов'язаних з їх переміщенням від виробника до покупця та гарантованого збуту виготовленого товару. Саме завдяки договору поставки можна було досягти зазначеного та забезпечити стабільність товаропотоків і розвиток транспортної інфраструктури, що з урахуванням величезної території Російської імперії було надзвичайно актуальним. За своєю правовою природою, відносини з поставки зводилися до відносин, що виникали з договору оптової купівлі-продажу, але з характерними йому особливостями. Водночас у доктрині наголошувалося на його особливій ролі, як правового засобу кооперації товаровиробників між собою, товаровиробників і оптових продавців. Отже, можна стверджувати, що в ті роки договір поставки виник і розвивався винятково в рамках цивілістичної доктрини договірного права [11, с. 8-11].

Становлення інституту договору поставки в радянській доктрині цивільного права мало дуже суперечливий характер. Так, одні вчені пропонували взагалі відмовитися від договору поставки як такого, що суттєво не відрізняється від договору купівлі-продажу, інші ж обґрунтовували необхідність надати цьому виду договорів статус окремого договору в радянському праві. У перші роки існування радянської влади постійний дефіцит у матеріальних і людських ресурсах вимагав застосування командних методів керівництва в економіці. У свою чергу, це призвело до трансформації права і посилення владно-розпорядчого вектора його розвитку. У зазначений період цивілістична доктрина не застосовувалася, а господарська сфера майже повністю регулювалася владно-розпорядчою діяльністю.

В. Ф. Яковлев влучно охарактеризував цей період розвитку договірної регулювання як під нормативний. Сторони за договором поставки повинні були керуватися спеціальними підзаконними актами та відповідними адміністративними вказівками. На цій основі згодом почала розвиватися доктрина господарського права, в якій договір поставки зайняв чільне місце як інструмент розподілу та перерозподілу продукції народного господарства.

Виникненню доктрини господарських договорів передувала постанова ЦК ВКП(б) „Про реорганізацію управління промисловістю” від 05.12.1929 р., якою було запроваджено так званий „госпрозрахунок”. Госпрозрахунок призвів до виникнення не передбаченого плановими завданнями надлишку товару, а отже, необхідності пошуку його збуту в умовах заурегульованості економіки. За таких умов у підприємств виникла необхідність урегулювати свої відносини з поставки товарів на основі укладених договорів, на що, зокрема, наголошувалось у постанові РНК СРСР „Про зміни в системі кредитування, зміцненні кредитної роботи і забезпеченні господарського розрахунку у всіх держорганах” від 20.03.1931 р. [11, с. 9-12].

На той час договір розглядався як найкращий спосіб узгодження господарського плану і принципів госпрозрахунку. Необхідно зазначити, що Постановою РНК СРСР „Про хід укладення господарських договорів” від 17.03.1937 р. уперше на законодавчому рівні було використано термін „господарський договір”.

Першим спеціальним підзаконним актом з урегулювання відносин поставки була Постанова Економічної ради при РНК СРСР № 830 від 29.11.1938 р. про „Загальні умови поставки металопродукції”. Вказаною постановою визначався порядок виникнення зобов’язань щодо поставки без укладення договорів – лише на підставі плану, їх виконання та наслідки порушення. У подальшому основним джерелом правового регулювання відносин з поставки залишалися положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення і положення про поставки товарів народного споживання, що затверджувалися Радою Міністрів СРСР. Перші такі положення були ухвалені у 1959 році. Пізніше вони періодично обновлялися, змінювалися і доповнювалися, але зберігали свою планово-розподільчу сутність.

На початку 50-х років, як правило, під господарським договором розуміли саме поставку, а вже наприкінці десятиліття, до цієї категорії включали значну групу інших договорів. Один із основоположників харківської цивілістики С. І. Вільнянський взагалі дав цьому терміну узагальнюючу назву – господарські договори, якою охоплювалася вся сукупність договорів, що були спеціально сконструйовані для їх використання між соціалістичними організаціями. Тобто інститут поставки знову почав розглядатися з позицій господарсько-правової природи [9, с. 261-262].

Вирішення спірних питань в арбітражі, що виникали між сторонами з приводу поставки, умови якої встановлювалися підзаконними актами, на той час породжувало значні труднощі.

Тому Постановою Держарбітражу від 15.07.1965 р. була затверджена „Инструкция о порядке приемки продукции производственно-технического назначения и товаров народного потребления по количеству” № П-6, а 25.04.1966 р., „Инструкция о порядке приемки продукции производственно-технического назначения и товаров народного потребления по качеству” № П-7. Особливість вказаних інструкцій полягала у тому, що невиконання їх умов позбавляло сторону права захисту своїх прав в арбітражі. Тобто недосконалість і прогалини у правовій системі, були компенсовані Постановами Держарбітражу.

Отже, гносеологічно договір поставки виділився як спеціальний вид оптової торгівлі на засадах цінностей цивільного права: висхідних положень про право власності, похідної підстави набуття такого права, зобов'язання та цивільно-правового договору. Він мав характерні особливості, зокрема: товарний характер товарообміну і побудова його на еквівалентно-оплатних засадах, передання товарів у власність, трансформація товару у вантаж, а вантажу у товар, особливий порядок прийому товару. Тобто договір поставки, з одного боку, відображає особливості передання майна у власність в рамках цивільного законодавства і, особливо, загального інституту купівлі-продажу, а з іншого – зберігає наведені субінституціональні особливості [9, с. 36-39].

Із стабілізацією економіки України на засадах приватної власності і приватного інтересу виникла потреба встановити стабільні довготривалі коопераційні відносини між окремими автономними учасниками ринку – суміжниками, товаровиробниками і оптовими торговцями на цивілістичній основі. Згідно з законодавством, після ухвалення ЦК України та ГК України положення про договір поставки опинилися одночасно в обох вказаних вище кодексах.

У зв'язку з цим на рівні генезису договору поставки необхідно виділити такі акценти: 1) зобов'язання сторін з поставки будуються на економічних

цінностях і тривалих партнерських зв'язках між сторонами; 2) відносини, що виникають на підставі договору поставки переслідують стратегічну мету – встановлення тривалого економічного співробітництва та деталізація взаємовідносин; 3) договір розрахований на дотримання його сторонами взятих на себе зобов'язань на засадах неприпустимості позбавлення права власності (п. 2 ст. 3 ЦК України), свободи договору (п. 3 ст. 3 ЦК України), свободи підприємницької діяльності, яка не заборонена законом (п. 4 ст. 3 ЦК України), справедливості, добросовісності та розумності (п. 6 ст. 3 ЦК України); 4) наявністю технічних умов для забезпечення стабільності вантажопотоків; 5) орієнтації покупців на інформацію про товар і вантажопотік; 6) залежність від виконання зобов'язань суміжниками; 7) за своєю сутністю відносини з поставки є врегульованими нормами права та підкріплене договірними зобов'язаннями сторін (незалежно від підходу – цивільно-правового чи господарського) про передачу товару у власність у встановлені строки; 8) наявність спеціальних сторін.

На виконання ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським співтовариством та їх державами-членами щодо адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, ч. 4 ст. 265 ГК України встановлено, що „умови договору поставки викладаються сторонами відповідно до вимог Міжнародних правил щодо тлумачення термінів ІНКОТЕРМС”. Як відомо, європейська модель поставки існує в рамках договору купівлі-продажу. Визначення поняття договору поставки в правилах ІНКОТЕРМС не має. У ст. 1 Правил ІНКОТЕРМС зазначено: „ІНКОТЕРМС поширюються виключно на відносини між продавцями та покупцями в рамках договору купівлі-продажу”. А за таких умов положення ч. 4 ст. 265 ГК України потрібно було викласти точніше та коректніше, вказавши на те, що договір поставки є різновидом договору оптової купівлі-продажу [7, с. 220-227].

Ч. 3 ст. 263 ГК України визначає, що одним з видів господарсько-торгівельної діяльності є оптова купівля-продаж. Водночас визначення цього терміна у ГК не наведено, що є суттєвим недоліком і прогалиною законодавства.

Міністерство зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України своїм наказом № 456 від 03.09.1997 р. затвердило галузевий стандарт „Роздрібна, оптова торгівля і громадське харчування”. Відповідно до наведеного стандарту „Оптова торгівля”, це „сфера підприємницької діяльності по придбанню і відповідному перетворенню товарів для наступної їхньої реалізації підприємствам роздрібною торгівлі, іншим суб'єктам підприємницької діяльності. Включає як безпосередні комерційні зв'язки в умовах договорів закупівлі-продажу і постачання між підприємствами-виробниками і споживачами, так і зв'язку між ними через торгових посередників”. Водночас зауважимо, що питання, які повинні бути врегульовані у ЦК та ГК України, врегульовані стандартом.

У самому ЦК України визначення поняття договору оптової купівлі-продажу також не існує, про застосування правил ІНКОТЕРМС, як умов договору купівлі-продажу, не йдеться.

Відповідні положення ЦК потребують удосконалення та приведення у відповідність з вимогами законодавства ЄС, а також потреб суспільства. Отже, до ЦК України повинно бути введено поняття договору оптової купівлі-продажу, як консолідуючої підстави для договорів поставки, контрактації сільськогосподарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Існування наведеного вище галузевого стандарту України безпосередньо вказує на цю потребу. Розгляд поставки як різновиду оптової купівлі-продажу сприятиме усуненню суперечностей між ЦК і ГК відносно його правової природи, галузевої приналежності, сторін і т.п.

Цікавою є практика розгляду справ у господарських судах України, що стосується спорів, пов'язаних з договорами поставки. У цьому контексті потрібно звернути увагу на Постанову Вищого Господарського суду України від 12.01.2011 р. у справі № 26/23 пд. Текст Постанови оприлюднений на сайті судових рішень Вищого Господарського суду України. Не розглядаючи подробиці судового рішення, звернемо увагу на його правове обґрунтування – „Договір поставки підпадає під правове регулювання норм статті 712 ЦК України та статей 264-271 ГК України. У частині, що не суперечить договору, до вказаного правочину також застосовуються норми ЦК України, які регулюють правила купівлі-продажу... Відповідно до ст. 712 ЦК України, яка кореспондується з положеннями ст. 265 ГК України, за договором поставки продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму”.

На підставі проведеного аналізу можна зробити такі висновки:

1. Господарські суди вимушені обґрунтовувати свої рішення нормами Цивільного та Господарського кодексів [5, с. 353-360].

2. Вивчаючи зміст укладеного договору купівлі-продажу, суди вказують на те, що вони мають ознаки поставки, до яких застосовується відповідні положення ЦК України про договір купівлі-продажу.

3. Норми ГК України не є самодостатніми для врегулювання питань, що виникають з договорів поставки.

4. Незастосування сторонами вимог ч. 4 ст. 265 ГК України щодо викладення умов договору поставки відповідно до вимог ІНКОТЕРМС не має правових наслідків.

Отже, з метою подальшого вдосконалення цивільного законодавства України, його адаптації до вимог законодавства ЄС, до ЦК України потрібно ввести норми, що регулюють відносини з приводу оптової купівлі-продажу. Норми про оптову купівлю-продаж повинні стати консолідуючою підставою для її видів – поставки, контракції сільськогосподарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. До ГК України необхідно ввести визначення поняття оптової купівлі-продажу як різновиду господарсько-торгівельної діяльності.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ

2.1. Договір поставки: зміст та види

Поняття договору поставки: попри відмінності між згаданими положеннями ГК та ЦК, можна дати визначення та виділити ознаки договору поставки з врахуванням інших норм ГК (ст. 1 - щодо регулювання ГК відносин, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання та іншими учасниками господарських відносин; ст. 2 ГК - щодо наявності серед учасників господарських відносин споживачів; ст. 131 — щодо особливостей правового статусу благодійних та інших неприбуткових організацій як суб'єктів господарювання).

Договором поставки є такий договір, за яким постачальник, що є суб'єктом господарювання, зобов'язується передати в обумовлені строки (або строк), що не збігаються з моментом укладання договору, товари у власність (господарське відання, оперативне управління) покупця для використання у господарській діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товари і сплатити за них певну грошову суму.

Договір поставки як різновид договорів на реалізацію майна, що найбільше подібний до договору купівлі-продажу, є консенсуальним, оплатним та двостороннім. Проте договір поставки має кваліфікуючі ознаки, що дозволяють відрізнити його від інших видів договорів цієї групи, насамперед, від договору купівлі-продажу [4, с. 46-49]:

Суб'єктний склад договору поставки. Відповідно до ГК (ч. 3 ст. 265) постачальниками та покупцями можуть бути лише суб'єкти господарської діяльності (як господарські організації, так й індивідуальні підприємці); згідно

із ЦК (ч. 1 ст. 712) встановлюється лише вимога до постачальника, який має бути суб'єктом підприємницької діяльності. Оптимальний (і компромісний) варіант цієї ознаки: сторони в договорів - учасники господарських відносин, при цьому постачальник повинен бути суб'єктом господарювання, що професійно здійснює виробництво та/або реалізацію відповідних товарів; покупцем може бути інший суб'єкт господарювання або інша організація, що застосовує цей договір для матеріально-технічного забезпечення своєї статутної (основної) діяльності;

Цільова спрямованість договору поставки завжди є господарською, не пов'язаною із особистим, домашнім або іншим подібним споживанням; мета договору - забезпечення господарських потреб учасників господарських відносин (для виробників продукції та суб'єктів торговельної діяльності - щодо реалізації товарів/продукції, для покупців - щодо матеріально-технічного забезпечення своєї основної/статутної діяльності);

Об'єктом договору поставки є продукція виробничого призначення (сировина, матеріали тощо), або товари для продажу на ринку;

Моменти укладання і виконання договору поставки не збігаються в часі.

Підстави укладення договору поставки: державне замовлення або на розсуд (за вільним волевиявленням) сторін (ч. 2 ст. 265 ГК України). Відтак договори поставки можуть бути плановими і регульованими [10].

До планованих договорів поставки слід віднести, перш за все, державні контракти на поставку продукції для державних потреб, що укладаються на підставі державних замовлень. Порядок укладання та особливості змісту державних контрактів визначаються Законом «Про поставки продукції для державних потреб». Державними замовниками виступають Верховна Рада України, органи державної виконавчої влади, а також державні організації та установи, уповноважені Кабінетом Міністрів України укладати державні контракти з виконавцями державного замовлення. Виконавцями державного

замовлення є суб'єкти господарської діяльності України всіх форм власності, які виготовляють і поставляють продукцію для державних потреб відповідно до умов укладеного державного контракту.

Проте засади виконання державного замовлення можуть бути різними - обов'язковими та добровільними. Відповідно до пункту 8 статті 2 Закону «Про поставки продукції для державних потреб», для виконавців державного замовлення, заснованих повністю або частково на державній власності (державних підприємств, установ та організацій, акціонерних товариств, у статутному фонді яких контрольний пакет акцій належить державі, орендних підприємств, заснованих на державній власності), а також для суб'єктів господарської діяльності України всіх форм власності, визнаних монополістами на відповідному ринку продукції, державні замовлення на поставку продукції є обов'язковими, якщо виконання державного замовлення не спричиняє збитків зазначеним виконавцям державного замовлення. Законом України «Про поставки продукції для державних потреб» передбачена відповідальність за необгрунтовану відмову виконавця державного замовлення від укладення державного контракту на поставку продукції для державних потреб у випадках, коли обов'язковість його укладення встановлена цим Законом та за наявності технічних можливостей його виконання, у виді штрафу у розмірі вартості державного контракту [13, с. 94-101].

Інші суб'єкти господарювання (тобто такі, що не підпадають під названі категорії виконавців державного замовлення, для яких останнє є обов'язковим) можуть добровільно, у визначеному законом порядку (зазвичай на конкурентних засадах) виконувати державне замовлення на підставі державних контрактів.

2.2.Порядок і способи укладання, зміни та розірвання договору поставки

Чинним законодавством передбачається можливість укладання договорів поставки як неконкурентними (в порядку, передбаченому ст. 181 ГК України, розділом IV Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення та розділом II Положення про поставки товарів народного споживання), так і конкурентними, що передбачено пунктом 3 ст. 2 Закону «Про поставки продукції для державних потреб», способами.

В цілому неконкурентний (традиційний або загальний) порядок укладання договору поставки, що встановлений Положеннями про поставки, збігається із порядком укладання договорів, передбаченим ст. 181 ГК України.

Положеннями про поставки продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання передбачена можливість укладення договору поставки шляхом прийняття замовлення до виконання: покупець може направити постачальникові замовлення у двох примірниках із зазначенням кількості, розгорнутої номенклатури (асортименту) або технічної характеристики, якості продукції, строків поставки та інших необхідних даних. Замовлення буде вважатися прийнятим до виконання та набуває силу договору, якщо протягом 20 днів після його отримання постачальник не повідомить покупця про відхилення замовлення або про розбіжності щодо окремих його умов. Заперечення щодо окремих умов замовлення та їх мотиви постачальник зазначає в підписаному замовленні. Якщо необхідно узгодити інші умови, не передбачені замовленням, постачальник надсилає покупцеві в той же термін проект договору. На вимогу однієї із сторін відносин по поставці оформлюються договором, що підписується постачальником та покупцем [15, с. 48-50].

Форма договору поставки. Договори поставки (як і інші господарські договори) укладаються в письмовій формі: у повній – шляхом підписання єдиного документа - та скороченій - шляхом обміну листами, телеграмами, телетайпограмами, телефонограмами, радіограмами чи шляхом прийняття постачальником замовлення покупця до виконання (п. 18 Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення та п. 15 Положення про поставки товарів народного споживання).

Зміст договору поставки становлять його умови: включені до договору

а) як за погодженням сторін, так і

б) на підставі вимог закону (не включення таких умов до підписаного сторонами тексту договору не звільняє сторони від їх виконання; прикладом можуть слугувати стандарти, технічні умови, яким мають відповідати якісні характеристики товарів/продукції, що поставляються).

Відповідно до ГК України, зміст договору поставки повинен відповідати встановленим вимогам:

Мають бути визначені [14, с. 101-103]:

А) Предмет договору, показники щодо його кількості та асортименту (ст. 266 ГК). Предметом поставки можуть бути: а) визначені родовими ознаками продукція, вироби з найменуванням, зазначеним у стандартах, технічних умовах, документації до зразків (еталонів), преїскурантах чи товарознавчих довідниках; б) продукція, вироби, визначені індивідуальними ознаками. Загальна кількість товарів, що підлягають поставці, їх часткове співвідношення (асортимент, сортамент, номенклатура) за сортами, групами, підгрупами, видами, марками, типами, розмірами визначаються специфікацією за згодою сторін, якщо інше не передбачено законом.

Б) Строки і порядок поставки (ст. 267 ГК). Строк договору поставки (зазвичай - один рік, більше одного року - довгостроковий договір або на інший строк) визначається угодою сторін. Якщо в договорі строк його дії не

визначений, він вважається укладеним на один рік. Крім загального строку (строку дії договору) в договорі, що передбачає поставку товарів окремими партіями, визначаються проміжні строки виконання (або порядок їх погодження - за довгостроковими договорами) з урахуванням необхідності ритмічного та безперервного постачання товарів споживачам, якщо інше не передбачено законодавством. У такому разі мають враховуватися вимоги до ч. 4 ст. 267, відповідно до якої строком (періодом) поставки продукції виробничо-технічного призначення є, як правило, квартал, а виробів народного споживання, як правило, - місяць. Сторони можуть погодити в договорі також графік поставки (місяць, декада, доба тощо). Крім того, у договорі поставки за згодою сторін може бути передбачений порядок та умови відвантаження товарів, зокрема: визначення виду транспорту; вибірки товарів покупцем; відвантаження товарів вантажовідправником (виготовлювачем), що не є постачальником; одержання товарів вантажоодержувачем, що не є покупцем; оплата товарів платником, що не є покупцем.

В) Якість товарів, що поставляються (ст. 268 ГК), повинна відповідати стандартам, технічним умовам, іншій технічній документації, яка встановлює вимоги до їх якості, або зразкам (еталонам), якщо сторони не визначають у договорі більш високі вимоги до якості товарів. При цьому номери та індекси стандартів, технічних умов або іншої документації про якість товарів зазначаються в договорі (постачальник на вимогу покупця повинен надавати копії вказаної документації, якщо її не було опубліковано у загальнодоступних виданнях). У разі відсутності в договорі умов щодо якості товарів остання визначається відповідно до мети договору або до звичайного рівня якості для предмета договору чи загальних критеріїв якості. Якість товарів засвідчується постачальником в товаро-супровідному документі, що надсилається разом з товаром [16, с. 18-19].

Забезпечення виконання постачальником своїх зобов'язань щодо якості товарів, продукції, що поставляються, підкріплюється гарантійними строками (строками експлуатації), що встановлюються сторонами з врахуванням вимог закону (зокрема, за погодженням сторін можуть встановлюватися більш тривалі, ніж в актах законодавства, гарантійні строки).

Г) Вимоги щодо комплектності товарів, що поставляються (ст. 270 ГК), визначаються відповідно до вимог стандартів, технічних умов або преїскурантів, проте договором може бути передбачено поставку з додатковими до комплекту виробами (частинами) або без окремих, не потрібних покупцеві виробів (частин), що входять до комплекту. Якщо комплектність не визначено стандартами, технічними умовами або преїскурантами, вона в необхідних випадках може визначатися договором.

Д) Порядок виконання. Поставка продукції здійснюється постачальником шляхом відвантаження (передачі) товару покупцеві за договором або іншій особі, що визначена в договорі як одержувач. При цьому можуть використовуватися різні види транспорту -залізничний, автомобільний, морський, внутрішній водний, повітряний (включаючи й відомчий транспорт зазначених видів). У договорі може бути передбачена вибірка продукції покупцем (одержувачем) зі складу постачальника. Момент виконання зобов'язання по поставці продукції постачальником залежить від моделі договору, яка застосовується сторонами відповідно до правил ІНКОТЕРМС.

Крім того, виконуючи договірні зобов'язання, постачальник повинен дотримуватися правил пакування та маркування продукції; точно визначати кількість продукції (вагу, кількість місць: ящиків, мішків, зв'язок, пачок тощо); при відвантаженні продукції - вкладати в кожне тарне місце документи, що передбачені договором, стандартами, технічними умовами, іншими обов'язковими правилами, які б свідчили про найменування та кількість продукції, що знаходиться в цьому тарному місці; чітко оформлювати

відвантажувальні та розрахункові документи, складати їх таким чином, щоб була відповідність зазначених в цих документах відомостей про кількість продукції фактичній кількості, що відвантажуються, своєчасно відсилати ці документи одержувачеві продукції; дотримуватися чинних на транспорті правил здачі вантажів до перевезення, їх навантаження та кріплення; контролювати осіб, які визначають кількість продукції, що відвантажуються, та оформлюють на неї документи, тощо [17, с. 258-259].

Е) Порядок приймання поставленої продукції детально врегульовано Інструкціями про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання за кількістю № П-6 та Інструкцією про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного споживання за якістю № П-7.

Покупець (одержувач) продукції зобов'язаний здійснювати належним чином приймання продукції від органу транспорту, перевіряти збереження вантажу при перевезенні, зокрема: наявність пломб на транспортному засобі (вагоні, цистерні, автофургоні, трюмі судна), їх неушкодженість, відбитки на пломбах, стан вагону або контейнеру, наявність захисного маркування вантажу, цілісність тари; перевірити відповідність найменування вантажу та маркування на ньому тим відомостям, що були зазначені в транспортному документі. Завжди, коли при прийманні вантажу встановлюється факт пошкодження або псування продукції, невідповідність найменування та ваги вантажу або кількості місць тим даним, що зазначені в транспортному документі, а також у всіх випадках, коли це передбачено правилами, що діють на транспорті, повинен складатися комерційний акт. Приймання продукції здійснюється особами, які на це уповноважені керівником або заступником керівника підприємства-одержувача. Ці особи несуть відповідальність за дотримання правил приймання продукції [16, с. 71-72].

Приймання продукції за кількістю здійснюється за транспортними та супроводжувальними документами (за рахунком - фактурою, специфікацією, описом, пакувальними ярликами тощо) постачальником. Якщо при прийманні виявляється недостача, одержувач повинен призупинити приймання, вжити заходів щодо зберігання продукції та скласти акт, який підписується особами, що здійснювали приймання. Після цього викликати представника постачальника для спільного продовження приймання та складання двостороннього акта. Складений двосторонній акт затверджується керівником підприємства-одержувача. Претензія у зв'язку із недостачею продукції повинна бути направлена постачальникові не пізніше 10 днів після складення акта.

Є) Відповідальність за неналежне виконання договору поставки. Сторони повинні вживати усіх необхідних заходів до належного і реального виконання договорів. З цією метою сторони мають право застосовувати майнові санкції за порушення зобов'язань, передбачених актами законодавства (ГК України, розділами VIII Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення та розділом VI Положення про поставки товарів народного споживання) та договором.

Відповідальність за невиконання (неналежне виконання) договору поставки настає у формі:

сплати штрафних санкцій (неустойки): зазвичай застосовується залікова неустойка, якщо інше не передбачено законом або договором. Застосування неустойки, її вид, розмір, форма (власне неустойка, пеня, штраф) передбачається законом (щодо типових і найбільш серйозних порушень) та договором (за погодженням сторін). Так, ч. 2 ст. 231 ГК передбачено сплату неустойки (штрафних санкцій) за державними контрактами у формі штрафу за порушення умов зобов'язання щодо якості (комплектності) товарів - у розмірі двадцяти відсотків вартості неякісних (некомплектних) товарів, а також сплату пені за порушення строків виконання зобов'язання - у розмірі 0,1 відсотка

вартості товарів, з яких допущено прострочення виконання, а за прострочення понад 30 днів - додатково стягується штраф у розмірі семи відсотків вказаної вартості; сплата неустойки передбачається також іншими актами законодавства (в т. ч. положеннями про поставки) за найбільш типові та серйозні порушення договірних зобов'язань [16, с. 93-94];

- оперативно-господарські санкції у вигляді: відмови покупця від прийняття і оплати поставлених товарів у разі поставки товарів неякісних (більш низької якості, ніж вимагається стандартом, технічними умовами чи зразком/еталоном (частини 5 і 7 ст. 268 ГК) чи некомплектних (ч. 3 ст. 270 ГК); дострокового розірвання договору поставки та ін.

На сторони покладаються також певні обтяження у разі невиконання (неналежного виконання) ними договірних зобов'язань. Постачальник зобов'язаний: 1) безоплатно виправити недоліки продукції (товарів), на яку встановлено гарантійний строк, або замінити її, якщо не доведе, що недоліки виникли внаслідок порушення покупцем правил користування продукцією або зберігання (ч. 6 ст. 269 ГК, пункти 40 та 33 Положень про поставки продукції/товарів); 2) на вимогу покупця (одержувача) у встановлений строк виправити дефекти, які можуть бути усунені на місці (пункти 41 та 34 Положень про поставки продукції/товарів); в) у випадку поставки продукції (товарів) з дефектами, покупець (одержувач) має право стягнути з виготовлювача (постачальника) штраф у розмірі, передбаченому ст. 231 ГК (20% вартості неякісних/некомплектних товарів), якщо інший розмір не передбачено законом або договором [15, с. 48-50].

Аналогічні форми відповідальності передбачені за неналежне виконання державних контрактів на поставку продукції спеціальними законами (ст. 4 Закону «Про поставки продукції для державних потреб» та ст. 14 Закону «Про державний матеріальний резерв»):

при невиконанні державним замовником зобов'язань за державним контрактом він відшкодовує виконавцю державного замовлення завдані йому збитки, включаючи очікуваний і неодержаний прибуток;

державний замовник має право відмовитися повністю або частково від оплати продукції, якщо вона не відповідає вимогам щодо якості продукції, встановленим чинним законодавством України та державним контрактом);

у випадках відмови державного замовника від закупівлі продукції, що виготовлена за державним контрактом, виконавець державного замовлення реалізує її на свій розсуд, при цьому замовник відшкодовує виконавцю додаткові витрати, пов'язані з реалізацією, а у разі неможливості реалізації продукції — завдані йому збитки, включаючи очікуваний і неодержаний прибуток.

РОЗДІЛ 3. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ ПОСТАВКИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Настання цивільно-правової відповідальності відбувається лише за наявності певних умов. Умовами відповідальності зазвичай називають ті обставини, від наявності чи відсутності яких залежить настання чи ненастання цивільно-правової відповідальності.

Умови відповідальності часто ототожнюють з підставами відповідальності, хоч вони нерівнозначні. Якщо умови відповідальності дозволяють дати відповідь на питання: чи наступить цивільна відповідальність за наявності вказаних у законі обставин, то підстави відповідальності дозволяють визначити за що, за які саме правопорушення встановлена законом відповідальність. Наприклад, чи наступає відповідальність за порушення вимог про тару чи упаковку продукції або за поставку недоброякісної продукції. Підстави тут різні, неоднаковий обсяг відповідальності, а умови в обидвох випадках співпадають.

Безспірним є те, що для настання цивільно-правової відповідальності необхідно настання таких умов як: 1) протиправність поведінки особи, тобто невідповідність її вимогам закону, планового акту, договору (порушення умов договору); 2) матеріальна шкода (збитки); 3) наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою і негативним результатом; 4) вина.

Отже, під умовами відповідальності слід розуміти встановлені законом передумови настання відповідальності, а під підставами – передбачені в законі конкретні правопорушення, за які встановлюється та чи інша міра відповідальності [13, с. 94-101].

Наявність шкоди є другою обов'язковою умовою цивільної відповідальності.

Оскільки у юридичній літературі і у правозатосовчій практиці зустрічаються поняття «шкода» і «збитки», важливо визначити їх співвідношення.

В юридичній літературі зустрічається визначення збитків як грошового виразу майнової шкоди, яка спричинена неправомірними діями однієї особи майну іншої. Проте, таким визначенням не охоплюються випадки, коли порушення боржником договірною обов'язку не спричинило шкоди майну кредитора, але позбавило його можливості одержати доходи, на які він розраховував. З іншого боку, Н.С. Малєїн під шкодою, спричиненою невиконанням зобов'язання, пропонує розуміти «порушення майнового інтересу, виражене у грошовій формі, у формі збитків». При такому підході поняття «шкода» і «збитки» ототожнюються, але лише стосовно грошового виразу. Загалом, поняття «шкода» видається ширшим, ніж поняття «збитки».

Як зазначає Т.С. Ківалова, підстави виникнення обов'язку відшкодувати шкоду за сучасним цивільним законодавством є категорією настільки широкою, що деякою мірою охоплюють і випадки невиконання або неналежного виконання договірною зобов'язання (наприклад, коли йдеться про відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт або послуг). Разом з тим, не кожен випадок виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди слід розглядати як відповідальність, оскільки, як випливає з ч.2 ст. 11 ЦК України, підставою виникнення прав та обов'язків між суб'єктами цивільного права є завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди потерпілому.

Наступною необхідною умовою цивільно-правової відповідальності є наявність безпосереднього причинного зв'язку між протиправною поведінкою правопорушника і збитками потерпілої сторони. Безумовним є те, що особа, яка допустила порушення суб'єктивного цивільного права, може нести відповідальність лише за наслідки, спричинені саме цим порушенням. Інакше кажучи, однією з умов відповідальності є наявність причинного зв'язку між

правопорушенням і негативними наслідками, які наступили. Причинний зв'язок між порушенням зобов'язань і викликаними ними негативними наслідками підлягає встановленню судом і набуває правового значення лише у випадку застосування такої форми відповідальності, як відшкодування збитків. При стягненні неустойки кредитору досить підтвердити відповідними доказами лише сам факт невиконання чи неналежного виконання зобов'язання боржником.

За загальним правилом, необхідною умовою для притягнення боржника до відповідальності за порушення зобов'язання є вина боржника. Наявність цієї умови безпосередньо впливає із змісту статті 614 ЦК, де вказується, що особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності вини (умисел або необережність), крім випадків, коли законом або договором передбачено інші підстави відповідальності.

Найбільш поширеним є визначення поняття вини як психічного ставлення особи до здійснюваної поведінки і її наслідків. Вина проявляється у формі умислу чи необережності до своєї протиправної дії чи бездіяльності та її результатів [10].

Особа визнається невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів для належного виконання зобов'язання. Відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання. Укладена заздалегідь угода щодо усунення чи обмеження відповідальності за умисне порушення зобов'язання є нікчемною. Весь тягар по доведенню відсутності вини покладається на сторону, що порушила зобов'язання. Таке положення розкриває суть принципу презумпції вини боржника в цивільно-правовому зобов'язанні, хоча факт правопорушення і розмір збитків повинен доводити кредитор.

Загальною формою відповідальності за невиконання або неналежне виконання договору є відшкодування збитків. Збитки – це грошове вираження

шкоди. Вони підлягають відшкодуванню у разі неможливості, недоцільності або відмови потерпілого від відшкодування шкоди в натурі. Відповідно до статті 21 ЦК, особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Збитками вважаються: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі. Якщо особа, що порушила право, одержала завдяки цьому доходи, то розмір збитків, які відшкодовуються потерпілій особі у зв'язку з неодержанням нею доходів, не може бути меншим від тих доходів, що їх одержав порушник права.

Згідно з частиною другою статті 22 ЦК України збитками є: втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Отже, ЦК України включає до складу збитків не тільки витрати, які особа зробила, а і ті, що вона мусить зробити для відновлення свого порушеного права. Положення ч. 1 ст. 23 ЦК України, згідно з якою особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав, не можна розуміти таким чином, що особа має право на відшкодування моральної шкоди в будь-якому випадку, коли її права порушуються, оскільки ЦК України містить численні норми, якими передбачаються випадки, допускається відшкодування моральної шкоди.

Так само і припис п. 4 ч. 1 ст. 611 ЦК України про відшкодування моральної шкоди не означає, що відшкодування моральної шкоди допускається

у будь-якому випадку порушення зобов'язання. Отже, моральна шкода підлягає відшкодуванню лише у випадках, встановлених законом.

Проблемним є питання визначення розміру збитків, завданих порушенням. Це викликано відсутністю розроблених і апробованих методик щодо підрахунку збитків, які могли б служити основою обґрунтування вимог про їх стягнення. Слід зазначити, що на практиці виникають складнощі з доведенням упущеної вигоди, яка є складовою збитків [15, с. 48-50].

Так, відповідно до ЦК України, розмір упущеної вигоди може визначатись, зокрема, залежно від доходів, які отримала особа, що порушила право. При цьому розмір упущеної вигоди не може бути меншим від таких доходів.

Пропонується також до збитків покупця віднести відсотки за кредит на попередню оплату продукції, обчислювані з дня невиконання договору поставки, а також відсотки за кредит, взятий на покупку товару, аналогічного непоставленому у разі правомірної відмови покупця від виконання договору поставки.

Крім відшкодування збитків, цивільно-правова відповідальність, яка настає за невиконання чи неналежне виконання договору поставки, передбачає сплату неустойки (штрафу, пені).

Згідно з ч. 2 ст. 551 ЦК України, якщо предметом неустойки є грошова сума, її розмір встановлюється договором або актом цивільного законодавства. Розмір неустойки, встановлений законом, може бути збільшений у договорі. Тобто, відповідно до вимог чинного законодавства, сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд. У зв'язку з цим, встановлена сторонами у договорі відповідальність за прострочення виконання зобов'язання у більшому розмірі не суперечить матеріальному праву України та, відповідно, не тягне за собою правових наслідків у вигляді визнання угоди недійсною [16, с. 71-72].

Невиконання та неналежне виконання зобов'язань за договором поставки має певні особливості і може відбутися внаслідок порушення зобов'язань як постачальником, так і покупцем.

Враховуючи, що до прийняття кодифікованих актів відповідальність за порушення договору поставки детально регламентувалась Положеннями про поставки, які продовжують діяти та можуть використовуватись сторонами, вважається за необхідне визначити можливість застосування цивільної відповідальності за різні порушення договірних зобов'язань. Як уже зазначалося, головним обов'язком постачальника за договором поставки є передача ним покупцеві певної кількості продукції в обумовлений строк поставки. Постачальник порушує цей обов'язок, якщо він в установлений строк: а) взагалі не поставляє продукцію покупцеві (одержувачеві) або б) поставляє її в меншій кількості, ніж це передбачено договором. У першому випадку говорять про не поставку або прострочення поставки, в другому – про недопоставку продукції [9, с. 261-262].

Таким чином, прострочення поставки – це невиконання зобов'язання в обумовлений договором строк поставки, це відсутність будь-якого виконання, тобто протиправна бездіяльність постачальника. Недопоставка продукції є неналежним виконанням договору поставки. Це – поставка продукції в обумовлений договором частковий строк, тобто виконання договору, але неповне, недостатнє, оскільки продукції поставляється менше від встановленої норми на певний здавальний період.

Прострочення поставки і недопоставка – це однотипні правопорушення. Якщо простроченням поставки вважати повне невиконання договірної зобов'язання в строк, то недопоставка є частковим невиконанням зобов'язання у встановлений договором окремий строк поставки. При недопоставці постачальник знаходиться в простроченні щодо тієї частини продукції, яка недопоставлена до обумовленого строку виконання. Тому, при недопоставці (як

і при простроченні поставки) постачальник несе відповідальність не за дію (часткове виконання), а за протиправну бездіяльність. Крім того, в законі передбачено однакову відповідальність як за прострочення поставки, так і за недопоставку продукції і товарів. Недопоставка або прострочення поставки можуть бути результатом поставки продукції неналежної якості, некомплектної, а також не маркованої чи неналежно маркованої продукції. Відповідно до пп. 41 – 44 Положення про поставки продукції та пп. 34 – 37 Положення про поставки товарів, не прийнята покупцем продукція (товари) неналежної якості, некомплектна, а також немаркована або неналежно маркована продукція в рахунок виконання зобов'язання за договором не зараховується і, якщо покупець не відмовився від її заміни, підлягає заміні доброякісною і належно маркованою продукцією у поточному періоді поставки або в інший строк, погоджений сторонами. І хоч у зазначених випадках постачальник відповідає за поставку продукції з недоліками, це не звільняє його від відповідальності за прострочення цієї продукції, якщо протягом поточного періоду поставки продукція з недоліками не буде замінена іншою продукцією, яка б відповідала умовам договору про якість, комплектність чи маркування. Усі випадки порушення вимог до якості продукції та товарів, закріплених у стандартах, технічних умовах чи договорах, охоплюються загальним поняттям «неналежної якості». Як родове поняття, воно об'єднує різні види порушень при поставках: 1) продукції (товарів), які не відповідають за якістю стандартам, технічним умовам, іншій документації, зразкам (еталонам) чи умовам договору; 2) продукції (товарів) з виробничими недоліками (дефектами), які можна ліквідувати на місці у покупця; 3) продукції (товарів) нижчого сорту, ніж вказано у документі, який засвідчує якість продукції.

Перші два види порушень складають групу, у якій йдеться про поставку недоброякісної продукції, яку або взагалі не можна використовувати, або –

тільки після переробки, усунення дефектів, або – за іншим призначенням. Третій вид порушень стосується іншої продукції неналежної якості. Така продукція є доброякісною (тому вона може бути використана, в тому числі і за прямим призначенням) [8, с. 36-42].

Продукція повинна поставлятися комплектно (п. 42 Положення про поставки продукції; п. 35 Положення про поставки товарів) відповідно до вимог стандартів, технічних умов чи преїскурантів або договору. У договорі може бути передбачено поставку продукції з додатковими до комплекту виробами (частинами) або без окремих непотрібних покупцю виробів (частин), які входять в комплект. За порушення умов комплектності продукції (товарів) постачальник (виготовлювач) несе таку ж відповідальність, як і при поставці неякісної продукції.

За поставку всупереч вимогам стандартів, технічних умов чи договору продукції без тари чи упаковки або в неналежній тарі чи упаковці, а також за поставку продукції без застосування засобів пакування в тих випадках, коли постачальник відповідно до чинних правил чи договору зобов'язаний відвантажувати продукцію з застосуванням цих засобів, постачальник сплачує покупцю штраф.

З метою правильного і однакового застосування законодавства при вирішенні спорів, пов'язаних з поставкою продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання неналежної якості, президія Вищого арбітражного суду України (в наш час – Вищого господарського суду України) дала роз'яснення «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з поставкою продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання неналежної якості та некомплектних» від 12 листопада 1993 р. 01-6/1203. У своєму роз'ясненні Вищий арбітражний суд деталізував окремі положення про відповідальність за поставку неякісної та некомплектної продукції. Так, Положенням «Про поставки продукції і товарів

за поставки продукції неналежної якості, некомплектної або в неналежній тарі (упаковці)» встановлена майнова відповідальність у вигляді штрафу. Ці санкції господарський суд може застосовувати тільки за порушення обов'язків за договором поставки [7, с. 220-227].

Положеннями про поставки продукції і товарів передбачено, що відповідальність за поставку продукції і товарів неналежної якості може бути покладена як на постачальника, так і на виготовлювача, який не є постачальником за договором відносно одержувача. Однак, якщо за договором поставки виготовлювач, який не є поставщиком для одержувача, здійснив за вказівкою свого покупця транзитне відвантаження продукції, то на такого виготовлювача за позовом одержувача може бути покладена відповідальність за поставку продукції неналежної якості за умови наявності договору між одержувачем та покупцем виготовлювача. У випадку відвантаження продукції без такого договору виготовлювач не може нести відповідальність перед одержувачем, який встановив їх неналежну якість.

Чинне законодавство не передбачає будь-яких обмежень відповідальності сторін за договором поставки. Отже, у випадках невиконання або неналежного виконання умов договору кожна із сторін має право вимагати від свого контрагента, який не виконав або неналежно виконав зобов'язання, сплати неустойки і відшкодування завданих цим збитків.

При цьому, слід мати на увазі (ст.624 ЦК), що у випадку, якщо за порушення зобов'язання встановлено неустойку, то вона підлягає стягненню у повному розмірі, незалежно від відшкодування збитків. Проте, договором може бути встановлено або обов'язок відшкодувати збитки лише в тій частині, в якій вони не покриті неустойкою, або стягнення неустойки без права на відшкодування збитків, або можливість за вибором кредитора стягнення неустойки чи відшкодування збитків.

Що ж до договору поставки, то якщо інше не передбачене договором, за невиконання або неналежне виконання зобов'язання до винної сторони застосовується залікова неустойка, крім випадків поставки товарів неналежної якості або некомплектних та недопоставки чи прострочення поставки товарів. (п. 74 Положення про поставки продукції; п. 65 Положення про поставки товарів) [5, с. 353-360].

У визначенні обсягу майнової відповідальності цивільне законодавство ґрунтується на принципі повного відшкодування збитків. Зазначений принцип застосовується щодо усіх випадків порушення зобов'язання, тобто, недопоставки, прострочення поставки товарів, поставки товарів неналежної якості або некомплектних, необґрунтованого ухилення від їх оплати, односторонньої відмови від одержання товарів, поставка яких передбачена договором. При цьому, сплата неустойки (штрафу, пені) і відшкодування збитків, завданих неналежним виконанням зобов'язання, не звільняють боржника від виконання зобов'язання в натурі, крім випадків, коли на це є згода покупця.

Умовою відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язання, у тому числі у вигляді відшкодування збитків, є вина боржника. Таким чином, у разі заподіяння збитків боржник може бути звільненим від цієї відповідальності, якщо він доведе відсутність своєї вини у порушенні зобов'язання.

Застосування принципу вини, як умови відповідальності за порушення зобов'язання, пов'язане також із необхідністю з'ясування таких обставин, як вина кредитора або вина обох сторін. Зокрема, господарський суд зменшує розмір належних до відшкодування збитків, якщо кредитор умисно або з необережності сприяв збільшенню їх розміру або не вжив заходів до їх зменшення. У випадках посилення боржника на ці обставини обов'язок їх доведення покладено на боржника. У випадку, коли позивачеві заподіяні збитки

з вини декількох постачальників, кожний з них несе відповідальність виходячи з того, в якій мірі невиконання ним свого зобов'язання спричинило збитки кредитора. Якщо невиконання зобов'язання вплинуло на виникнення збитків у рівній мірі, то заподіяні збитки слід віднести на кожного з несправних контрагентів у рівних частках, а не пропорційно обсягу або сумі невиконаного зобов'язання.

Підприємство планує свою діяльність, у тому числі одержання прибутку (доходу), на певний період своєї господарської діяльності, враховуючи укладені ним договори на одержання продукції (товарів), матеріалів, сировини тощо та договори на реалізацію ним готової продукції (товарів), надання послуг. Таким чином, якщо постачальник не виконав свого зобов'язання щодо поставки продукції (товарів), матеріалів та сировини у встановлений договором строк, у зв'язку з чим покупець у запланованому періоді не одержав прибуток (доход), завдані цим збитки підлягають відшкодуванню незалежно від того, що у наступному періоді постачальник поповнив недопоставлену продукцію і від цього, але вже за межами запланованого періоду, підприємство одержало прибуток [4, с. 46-49].

Прострочення оплати в сучасних економічних умовах є одним із найпоширеніших порушень виконання договорів і, зокрема, виконання договору поставки. Відповідальність покупця у випадку порушення ним зобов'язань з оплати визначається на основі чинного законодавства, зокрема Закону України «Про відповідальність за невиконання грошових зобов'язань». Крім того, питання майнової відповідальності при невиконанні чи неналежному виконанні грошових зобов'язань деталізовано у роз'ясненні Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики застосування майнової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань».

Висновки. Таким чином, відповідно до чинного законодавства та правозастосовної практики, за невиконання або неналежне виконання договору поставки може бути передбачена наступна відповідальність: відшкодування збитків, сплата (неустойки – пені, штрафу). Цивільний Кодекс України містить найбільш повне поняття збитків та включає до їх складу не тільки витрати, які особа зробила, а і ті, що вона мусить зробити для відновлення свого порушеного права [6, с. 36-39].

Такі категорії, як «збитки», «неустойка», «штраф», «пеня» регулюються нормами Цивільного кодексу та Господарського кодексу України. Тому у господарських відносинах слід враховувати спеціальні вимоги господарського законодавства. При цьому, враховуючи, що норми Цивільного та Господарського кодексу України співвідносяться як загальне та часткове, доцільним видається їх уніфікувати. Окреслене коло питань потребує продовження теоретичних досліджень та узагальнення правозастосовної практики.

ВИСНОВКИ

Договір поставки з'явився в умовах індустріального виробництва в Росії і використовувався для забезпечення тривалих зв'язків у сфері виробництва та торгівлі між товаровиробниками та торговцями.

Правове регулювання договорів поставки в умовах ринкових реформ це діяльність, спрямована на упорядкування, розвиток та охорону цивільних правовідносин, які виникають з поставки, на засадах поєднання державного нормативно-організаційного впливу та свободи вибору дій сторін договору

Враховуючи коло суб'єктів, які можуть укласти договір поставки, пропонується визначення договору поставки, закріплене в Цивільному кодексі України, викласти в наступній редакції: «Договір поставки – це договір, за яким постачальник (юридична особа, фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності), зобов'язується передати в обумовлені строки (строк), що не збігаються з моментом укладення договору, товари у власність покупця для використання у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим (сімейним, домашнім) або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти і сплатити за них певну грошову суму».

В сучасних умовах ринкових перетворень однією з основних ознак договору поставки поряд з суб'єктним складом (сторони – юридичні особи та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності), метою придбання товарів (не для особистого споживання), слід виокремити саме тривалість відносин, що може передбачати здійснення декількох поставок товарів в межах одного договору, що спрямовано на забезпечення довготривалих стабільних зв'язків між учасниками ринкових відносин.

Відносини з договору поставки є майновими, за своєю сутністю приватними і повинні базуватися на засадах приватного права. Поставка – ускладнена задля

забезпечення кооперації суб'єктів підприємництва конструкція договору оптової купівлі-продажу.

Відповідно до ст. 225 Господарського кодексу України сторони господарського зобов'язання мають право за взаємною згодою заздалегідь визначити погоджений розмір збитків, що підлягають відшкодуванню, у твердій сумі або у вигляді відсоткових ставок залежно від обсягу невиконання зобов'язання чи строків порушення зобов'язання сторонами. Закріплення такого положення щодо збитків не є обґрунтованим, адже при такому формулюванні збитки фактично набувають ознак неустойки (штрафу або пені). Крім того, специфіка збитків полягає в тому, що заздалегідь складно чітко передбачити їх розмір, у зв'язку з тим, що він обумовлюється багатьма об'єктивними чинниками, які сторони в повному обсязі не можуть передбачити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws.
2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.
3. Алямкін В. В. Договір поставки як різновид договору оптової купівлі-продажу / В. В. Алямкін // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). - 2013. - № 2. - С. 215-220. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2013_2_35.
4. Арчаков Д. Питання співвідношення цивільного і податкового законодавства та значення окремих умов договорів поставки у визнанні доходів продавця / Д. Арчаков // Юридичний журнал. - 2011. - № 12. - С. 46-49
5. Гнатишин А. В. Оперативний аналіз виконання договірних зобов'язань і реалізації продукції / А. В. Гнатишин // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. - 2010. - Вип. 7(1). - С. 353-360
6. Геращенко Т. Учимся складати господарські договори // Баланс. – 12 травня 2008. – № 37-38 (762-763). – С. 36-39.
7. Договір поставки в цивільному та господарському законодавстві: проблеми та шляхи їх подолання / І.В. Апопій // Соц.-екон. пробл. сучас. періоду України. — 2008. — Вип. 6. — С. 220-227.
8. Ківалова Т.С. Проблемні питання визначення підстав виникнення зобов'язань відшкодування шкоди за цивільним законодавством України / Т. С. Ківалова // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – 2008. – вип. 43. – С. 36-42
9. Ківалова Т.С. До визначення сутності підстав виникнення зобов'язань відшкодування шкоди за цивільним законодавством України / Т. С.

Ківалова // Правове життя сучасної України: Всеукраїнська наук. конф., 18-19 квітня 2008 р. : тези доп.: м. Одеса, 2008. – С. 261-262

10. Кузьмін Д.Л. Договір поставки та особливості його укладання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.ztu.edu.ua/e-copies/VISNUK/47_1/65.pdf

11. Кузьміна М. Умова якості продукції в договорі поставки / М. Кузьміна // Підприємництво, господарство і право. - 2009. - № 4. - С. 19-22.

12. Основні засади укладення господарських договорів // Договори від А до Я. – № 3-4. – 2009. – С. 8-11.

13. Турчак І. О. Особливості відповідальності за невиконання та неналежне виконання договору поставки / І. О. Турчак // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. - 2012. - № 6. - С. 94-101.

14. Турчак І.О. Застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів при укладанні договорів поставки /І.О. Турчак //Життя І.В. Шерешевського як духовна єдність між поколіннями юристів: Міжнародна наукова конференція, 13 грудня 2008 р.: тези доп. – м. Одеса, 2008. – С. 101 – 103.

15. Турчак І.О. Сторони договору поставки за Цивільним кодексом України та Господарським кодексом України /О.І. Турчак //Юридичні особи публічного права як учасники цивільних правовідносин: Круглий стіл, 6 лютого 2009 р.: тези доп. – Ч. 2. – Дискурс молодих науковців та викладачів. – м. Ірпінь, 2009. – С. 48 –50.

16. Харитонов Є. О. Цивільне право : посіб. для підгот. до іспиту / Є. О. Харитонов, Н. Ю. Голубєва, Ю. Ю. Акіменко. – Вид. 3-ге, перероб. і допов. – Х. : Одіссей, 2013. – Ч. 2. – 256 с.

17. Цивільне право : підручник : у 2 т. / Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого"; за ред.: В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва, В. Л. Яроцький. – Х. : Право, 2014 – Т. 2. – 816 с.